

Vold i nære relasjoner- hva gjør vi??

-Et praktisk handlingsverktøy-

Stjørdal
kommune

POLITIET
NORD-TRØNDELAG POLITIDISTRIKT

Et praktisk verktøy utarbeidet av Stjørdal kommune og Stjørdal lensmannskontor

- et godt valg for framtida

All offentlig virksomhet har et spesielt ansvar for å påse at kommunens innbyggere ivaretas og kan leve i et samfunn uten vold, overgrep eller frykt for dette.

Mistanke om vold og overgrep mot barn og unge oppstår gjerne i offentlige tjenester som møter alle barn, unge og deres familier. Eksempler på dette er helsestasjonen, barnehager og skoler. Andre tjenester og etater som sosialtjenesten, deler av pleie og omsorg, leger, legevakt og andre deler av etat omsorg og etat oppvekst, samt deler av etat kultur representerer også fagområder som gjennom ulike møteplasser og aktiviteter med sine brukere kan få en rolle som «oppdager».

Barnevernet og politiet har en spesiell rolle i slike saker. Det kan oppstå mistanke om at et barn er utsatt for eller vitne til vold, overgrep eller alvorlig omsorgssvikt. Da skal barnevernstjenesten kobles inn og styre den videre håndteringen. Barnevernet bringer saken videre til politiet for evt etterforskning

Lovregulering Straffelovens §139

Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes den som unnlater å anmelde til politiet eller på annen måte å søke å avverge en straffbar handling eller følgene av den, på et tidspunkt da dette fortsatt er mulig og det fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at handlingen vil bli eller er begått. Avvergingsplikten gjelder uten hensyn til taushetsplikt.

Barnevernsloven

Offentlig ansatte har etter bestemmelsene i barnevernsloven meldeplikt til barnevernet når det er grunn til å tro at barnet blir mishandlet eller utsatt for alvorlig omsorgssvikt.

Behov for et anvendelig verktøy

Vi veit at barn som utsettes for vold eller er vitne til vold, ofte blir utrygge. Ved å forebygge og oppdage vold, kan vi gi barna økt trygghet. Studier viser at 40% av alle barn som blir utsatt for vold eller som er vitne til vold, utvikler fysiske og psykiske symptomer som de trenger hjelp til.

Denne veilederen er utarbeidet for alle ansatte i Stjørdal kommune og på Stjørdal lensmannskontor som i sitt virke møter barn og foreldre, slik at disse i enda større grad kan bidra til en trygg og god oppvekst for Stjørdals barn og unge. Målet er å få til et godt tverrfaglig samarbeid i voldssaker, og skape gode rutiner for hvordan vi kan håndtere disse sakene på en mest mulig hensiktsmessig måte.

Heftet er en forkortet utgave av basisdokumentet «Bak lukkede dører». Ved arbeid med konkrete voldstilfeller vil det være nødvendig å benytte basisdokumentet. De enkelte tjenester har egne interne rutiner som utfyller og konkretiserer det generelle.

Noen begreper

Vold er enhver handling rettet mot en annen person som gjennom denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker eller får en annen person til å gjøre noe den ikke vil (Isdal 2003, Alternativ til vold)

Vold i nære relasjoner

- Vold mellom ektefeller/ partnere
- Seksuelle og fysiske overgrep mot barn; herunder også voldtekt
- Barn som er vitne til vold
- Æresrelatert vold,- tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, omskjæring

Ære er et positivt begrep. Det forbindes med sosial anerkjennelse, selvfølelse og selvrespekt.

Æresrelatert vold er en type vold i nære relasjoner som kjennetegnes ved at den utøves for å vedlikeholde familiens ære.

Æresrelatert vold knyttes gjerne til kulturer som har et sterkt æresbegrep, og der en person kan skade en hel families ære.

Informasjon til foreldre

Hovedregelen er at foreldrene ikke informeres om mistanke og at melding sendes. Barnevernet og politi avgjør når foreldre skal informeres

Nulltoleranse

Stjørdal kommune har erklært nulltoleranse mot vold. Det betyr at ansatte så langt det står i deres makt, skal gjøre sitt for å forhindre at noen utsettes for vold. Vold er en kriminell handling og skal behandles deretter. Vold skal ikke unnskyldes eller bortforklares som et kulturfenomen eller annet som kan bidra til noen form for legalisering. De ansatte har i sitt daglige arbeid plikt til å prioritere arbeid med saker knyttet til mistanke om vold, især vold mot barn.

Saksgang i oppdagelsesfasen; Vold i nære relasjoner

Mistanke om at et barn utsettes for vold i nære relasjoner, enten direkte eller indirekte, kan oppstå på bakgrunn av forskjellige forhold. Barnet kan si noe, plutselig og for så vidt umotivert, eller ansatte kan observere forhold, fysiske smerter eller symptomer som skaper mistanken.

	Prosedyre	Ansvar	Tid
1.	Dersom et barn viser tegn som tyder på at de har vært utsatt for eller vært vitne til Vold i nære relasjoner, skal saken meldes til nærmeste leder. Er ikke nærmeste leder til stede denne dagen, skal saken meldes til annen ansvarsperson på arbeidsplassen; evt. direkte til barnevernet. HUSK: ALLE HAR ET SELVSTENDIG ANSVAR FOR Å MELDE FRA TIL BARNEVERN VED BEKYMRING.	Den som får mistanken	Samme dag eller seinest dagen etter man får den første mistanken
2	Foreldre/ foresatte skal ikke kontaktes eller snakkes med i slike saker.	Den som får mistanken + leder	
3	Nærmeste leder og den som har mistanken diskuterer saken. Formålet med møtet er å kartlegge alle forhold rundt mistanken. Det skal tas kontakt med barnevernet for (anonym) drøfting.	Den som får mistanken og/ eller leder	Drøftingsmøte mellom leder og ansatte, samt samtale med barnevernet skal skje samme dag man får den første mistanken
4	Etter anonym drøfting med barnevernet avgjør leder om saken skal meldes til barnevern. Barnevernet avgjør om saken skal meldes til politiet.	Leder	Innen 2 dager etter mistanken er meldt leder/ annen ansvarsperson.
5	Oppstår nye mistanker rundt samme barnet etter at saken er tatt opp med leder og uavhengig om saken allerede er henvist til barnevernet; skal man begynne på punkt 1 i denne saksgangen igjen. Nye mistanker følges opp på samme måte, og evt. ny bekymring skal alltid meldes til barnevernet.	Alle ansatte	Ny bekymring skal meldes leder og barnevernet samme dagen som den oppstår

Hvordan handle når man oppdager at barn utsettes for vold eller bor i hjem preget av vold

Alle som arbeider med barn, i barnehager, skoler m.v. har et medansvar for å fange opp og identifisere barn og unge som kan være utsatt for vold/overgrep eller annen omsorgssvikt. Først og fremst må de som arbeider med barn ha tilstrekkelig kunnskap for å fange opp tegn hos utsatte barn og vite hva de skal gjøre dersom de avdekker overgrep. Uansett vil de fleste være amatører på dette feltet og dermed avhengig av at det finnes et hjelpeapparat å støtte seg til.

Ikke anse problemet som ”ikke mitt bord”

- Ikke unngå problemet selv om det vekker ubehagelige minner
- Følg arbeidsplassens handlingsplaner for Vold i nære relasjoner
- Gripe fatt i problemstillingen. *Hvor mange ganger har dere diskutert det barnet dere synes det er noe med?*

Samtalen med barnet om vold i nære relasjoner

Innholdet i mistanken vil påvirke videre arbeid, og man må ofte snakke mer med barnet for å få klarhet i hva dette dreier seg om. Slike samtaler skal helst gjennomføres av ansatte som er opplært til dette. Spørsmål om vold skal ikke stilles når voldsutøver er tilstede. Voldsutøver kan bli krenket, og kan straffe offeret etterpå.

Man har en gryende mistanke ”det er noe med den ungen” – eller barnet har fortalt en ”hemmelighet”

- Første og viktigste råd: skynd deg langsomt
- Lytt til barnet
- Noter, skriv ned ordrett barnets ord så langt det er mulig
- Vis barnet omsorg
- Si at du vil hjelpe, MEN lov aldri barnet at du ikke skal si det til noen
- Plasser ansvar – ”det er aldri barns skyld”
- Kontakt lederen din
- Oppstår nye mistanker rundt samme barnet etter at saken er tatt opp med leder og uavhengig om saken allerede er henvist til barnevernet, leveres ny bekymring til barnevernet.

Spesielt i forbindelse med bruk av tolk

- Ikke bruk barn eller andre familiemedlemmer som tolk.
- Husk at også barn og ungdom kan ha behov for å snakke via tolk når det er slike vanskelige temaer.
- Planlegg samtalen godt! Det må avsettes mer tid når man bruker tolk, formuler enkle spørsmål og planlegg emner du vil innom. Det kan ofte være nødvendig å orientere tolken på forhånd.
- Avklar ansvarsforholdene. Det er du som skal styre samtalen; ikke tolken.
- Tolk skal ikke formidle kultur. Mange ønsker å bruke tolken som kulturformidler og rådgiver. Tolken skal kun oversette det som kommer til uttrykk; verken mer eller mindre.
- Noen ønsker imidlertid å ha med seg en minoritetsrådgiver som kan formidle kultur. Men det er da viktig å skille mellom tolken og minoritetsrådgiverens rolle. Tolken skal ikke formidle kultur, og minoritetsrådgiveren er ikke tolk.

Barnesamtalen

Uforberedt samtale – når barnet snakker for første gang

Slike samtaler kan oppstå i situasjoner med flere barn til stede

- Vær rolig. Ta imot det barnet sier uten å vise at du blir skremt
- Si at det var bra at barnet sa ifra om dette; og at dette må vi snakke nærmere om seinere
- Snakk med nærmeste leder for å gå gjennom hvem som skal ta den videre samtalen med barnet, og hvordan.

Selve samtalen

Lag deg en bevissthet for å avslutte samtalen når du eventuelt har fått tilstrekkelig informasjon til å overlate oppfølgingen til barnevernet

- Sett av god tid til samtalen. Sitt uforstyrret.
- Fortell barnet at det var riktig at han/ hun kom til deg. Barn trenger å få tydelig beskjed om at det er lov å snakke om det vanskelige som har skjedd.
- Ikke lov barnet at dette blir en hemmelighet mellom deg og barnet. Forklar at du må si ifra til andre voksne for at ting skal bli bedre. Fortell at vi vil hjelpe, og si at loven sier at vi MÅ hjelpe.
- Barnet har en rett, men ingen plikt til å fortelle. Kanskje barnet ikke vil fortelle oss mer enn det har gjort, og det er helt greit. Barnet bestemmer hva det vil vi skal vite, og når vi skal få vite det. Selv om det er viktig at vi snakker, må de ikke bli presset.
- Skriv ned hva barnet og du selv sier.
- Still åpne spørsmål. Unngå ledende og konkrete spørsmål om volden.
- Gi barnet gode pauser – ikke avbryt.
- La barnet være ekspert på sin egen historie og fortell fritt ved ganske enkelt å gjenta det barnet forteller. Noen ganger må barnet oppfordres til å fortelle mer.
- Bruk «fortell mer om.....» og «beskriv.....» når du prater med barn
- Si noe om at barnet ikke er aleine, at du kjenner andre som har opplevd det samme, og at ingen barn burde oppleve noe slikt. Barn som har opplevd vold føler seg ensomme og tror ofte at de er aleine om å oppleve slike ting.

- Fortell at det de voksne gjør er de voksnes ansvar. «Det er ingen voksne som har lov å gjøre det du har fortalt nå» (gjenta de ordene som barnet har brukt). Si at barnet ikke har gjort noe galt, uansett hvor umulige barn er.
- Dersom barnet formidler skyld, er det viktig å formidle at barnet gjorde det beste i situasjonen, og at det ikke er hans/ hennes skyld.

Avslutning av samtalen

- Gjør oppmerksom på at det kan gå noe tid før noen snakker med mor og far, men at du skal komme tilbake til barnet.
- Formidle til barnet at det alltid er velkommen igjen om han/ hun trenger noen å komme til.

«Jeg klarer ikke å la være å tenke på at mamma kan dø når jeg er på skolen. Når jeg er her, kan jeg jo ikke passe på»

Kristine,
11 år

Eksempel:

«jeg ønsker å snakke litt mer med deg..... (bruk navnet), fordi det er sånn at når et barn forteller at..... (gjenta barnets ord fra tidligere), slik som du gjorde, så er det slik at jeg snakker litt med det barnet etterpå. Det er bra at du fortalte det du gjorde, og du skal vite at det er lov å snakke om det som har skjedd. Det var bra du så ifra, fordi da kan jeg prøve å hjelpe.

Det som vil skje nå er at jeg snakker litt i begynnelsen, og da spør jeg deg noen spørsmål. Etterhvert vil jeg at du skal fortelle meg, og da skal jeg høre på det du har å si, og ikke spørre for mye, bare hvis det er mer jeg lurer på eller ikke forstår. Jeg komme til å skrive ned her hva du sier, sånn at jeg veit at jeg har fått det rett. Det pleier jeg å gjøre når jeg snakker med barn når de har noe å fortelle. Du forteller det du vil fortelle, og er det noe du ikke ønsker å si så er det helt greit. Samtidig er det slik at hvis jeg skal hjelpe deg, og det ønsker jeg å gjøre, trenger jeg å vite litt mer om hva som har skjedd. Det er sånn at jeg må snakke med noen andre voksne også hvis ting skal bli bedre.

Jeg veit en del allerede om deg (gjenta gjerne, oppsummer noe fra starten av), jeg veit at du går i 3. klasse, og bor sammen med mamma, pappa og broren din..... og nå vil gjerne at du forteller meg noe mer om.....

	Emosjonelt	Kognitivt	Atferdsmessig
0 – 1 år	<ul style="list-style-type: none"> - angst - spenning - hyperaktivisering - traumatisering 	<ul style="list-style-type: none"> - manglende respons - forsinkelser i utviklingen 	<ul style="list-style-type: none"> - gråt - skader seg selv - forstyrrelser i søvnrytme - fordøyelsesproblemer
1 – 5 år	<ul style="list-style-type: none"> - frykt - angst - lett frustrert - sint - frykt for utøver - tvilende - føler seg splittet mellom foreldrene - føler seg maktesløs - sårbar - lav selvtillit 	<ul style="list-style-type: none"> - lett distraheret - vanskelig å fokusere - lav impuls kontroll - forsinket utvikling 	<ul style="list-style-type: none"> - slår seg vrang - kopierer utøvers adferd - utagering - beskyttende ovenfor yngre søsken - beskyttende ovenfor mor; vil være hjemme - knuser leker - nervøse vaner - manglende respekt for kvinner
5 – 12 år	<ul style="list-style-type: none"> - gråter lett - desorganiserte følelser - problemer med tillit - desperasjon - håpløshet, hjelpeløshet - manglende empati - sinne mot mor - sinne mot seg selv 	<ul style="list-style-type: none"> - spesifikke lærevansker - selvmordstanker - manglende struktur og fokus - prøver å være mer voksne oftere - overdrevent ansvarlig - manglende ansvar 	<ul style="list-style-type: none"> - prøver å være i kontroll - hærverk - voldsommere - utageringer - rømme hjemmefra - perfeksjonisme - mangler grenser - vold mot utøver - selvskading - slåss
Unge (jenter)	<ul style="list-style-type: none"> - problemer med tillit - hater eller legger skylden på mor - sterkt ønske om å bli beskyttet - føler spenninger og rastløshet - føler seg hjelpeløs og uten håp - forvirret kjønnsroller - føler skyld og skam i forhold til volden - deprimert 	<ul style="list-style-type: none"> - problemer med oppmerksomhet - selvmordstanker - manglende struktur og fokus - prøver å være mer voksen oftere - overdrevent ansvarlig - manglende ansvar 	<ul style="list-style-type: none"> - ikke i stand til å fungere hjemme - ikke i stand til å fungere i relasjoner - rømmer hjemmefra - rusmisbruk - tidlig graviditet - spiseproblemer - ser etter sterk beskyttelse blant menn - selvskading
Unge (gutter)	<ul style="list-style-type: none"> - følelse av hjelpeløshet og skyld - tilbaketrekning - skamfull og flau - har ikke venner - deprimert - trenger kontroll 	<ul style="list-style-type: none"> - problemer med å holde fokus - problemer med å flytte fokus - dropper ut av skolen - tenker at vold er ok i parforhold - tradisjonelle maskuline verdier - selvmordstanker 	<ul style="list-style-type: none"> - bruker vold som mestring - rusmisbruk - antisosial atferd - utagering - problemer med relasjoner - vold mot utøver - seksuelle problemer - selvskading

Husk at barn kan være utsatt for vold eller vitne til vold uten at de har symptomer!!

Symptomer på at barn og unge er utsatt for eller vitne til vold

Formelle bestemmelser av betydning for samarbeidet

Taushetsplikt er en plikt til å hindre at opplysninger om noens personlige forhold blir kjent for uvedkommende. Taushetsplikten er i utgangspunktet et forbud mot å videreformidle opplysninger.

Avvergelsesplikten. Alle har en generell plikt til å søke å hindre visse former for alvorlige forbrytelser gjennom å anmelde forholdet til politiet eller på annen måte avverge forholdet.

Bestemmelsen omfatter blant annet seksuelle overgrep og grov legemsbeskadigelse.

Denneplikten går foran taushetsplikt.

Meldeplikt/ opplysningsplikt er en plikt til å gi opplysninger. Alle offentlige instanser har plikt til å melde til barnevernstjenesten om barn som utsettes for, eller er vitne til vold. §139 i Straffeloven plikter oss til å avverge vold og overgrep mot barn. Brudd mot denne loven kan straffes med bot eller fengsel inntil 1 år.

Opplysningsplikten til barnevernstjenesten omfatter både en plikt til å melde fra på eget initiativ og til å gi opplysninger ved pålegg fra barnevernstjenesten.

Opplysningsrett betyr at den som sitter med opplysningene har adgang, men ikke plikt til å videreformidle opplysninger.

Informasjon om at melding gis barnevernstjenesten

I saker der det foreligger en mistanke om at et barn er utsatt for eller er vitne til vold i familien, er det barnevernstjenesten eller eventuelt politiet som vurderer om og når omsorgspersoner skal informeres.

Anonymitet

Den som gir opplysninger til barnevernstjenesten er ikke sikret anonymitet. Om barnet er utsatt for hendelser som kan utløse opplysningsplikten, f.eks. vold i hjemmet, skal melder gi seg tilkjenne.

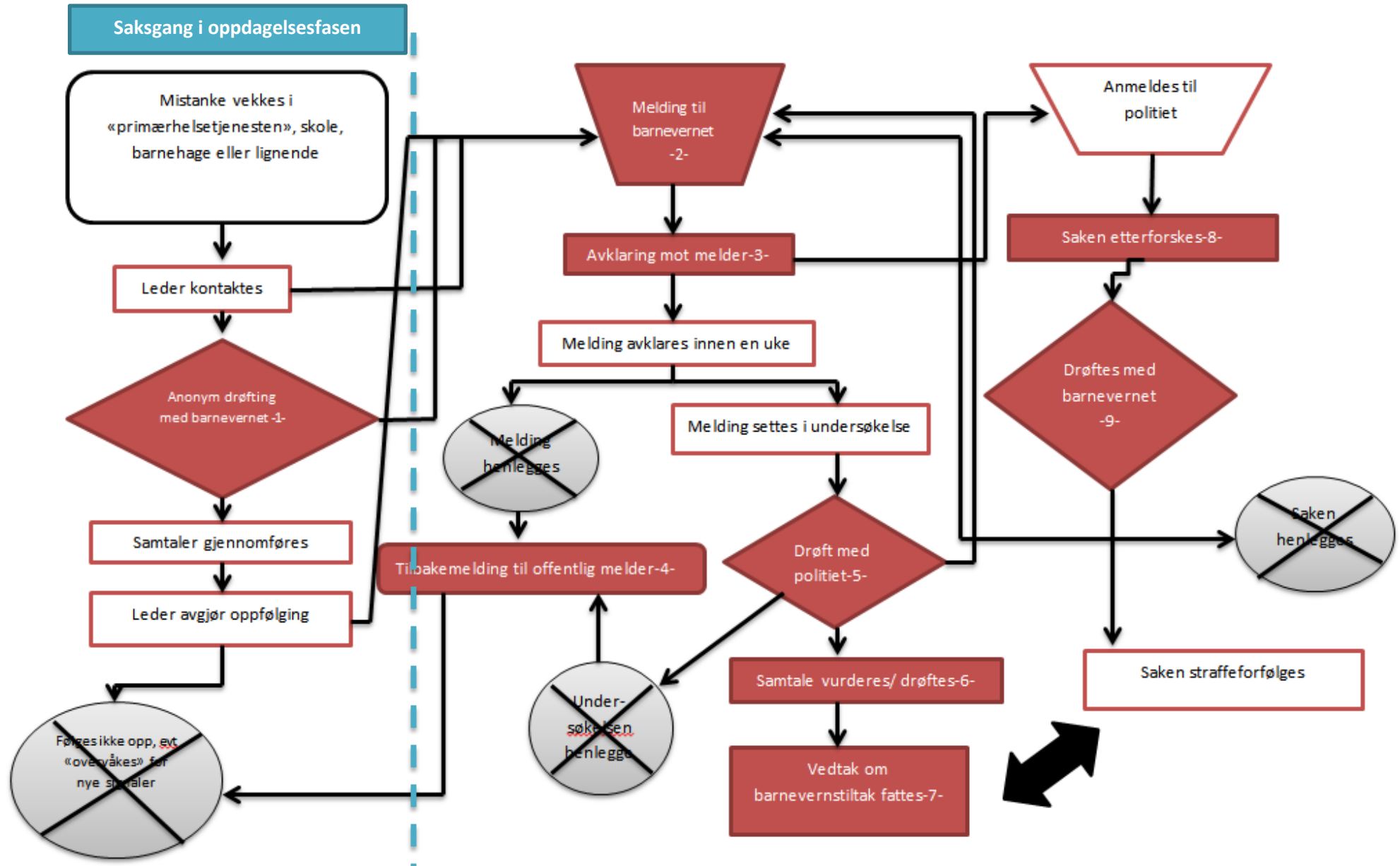
Samtykke

Taushetsplikten skal i utgangspunktet ivareta den enkeltes krav på taushet om sin kontakt med hjelpeapparatet eller andre personlige forhold. Om denne personen gir sitt samtykke, kan likevel taushetsplikten oppheves og virksomheter kan utveksle relevante opplysninger.

Anmeldelse

Vold i nære relasjoner er undergitt ubetinget offentlige påtale, og politiet bør i størst mulig grad ta ansvaret for at anmeldelse blir skrevet. Det er i slike saker ikke nødvendig for en fornærmet å anmelde det straffbare forholdet selv. Politiet kan på selvstendig grunnlag iverksette etterforskning. Det er viktig at det på forhånd foreligger nødvendig informasjon/ dokumentasjon som danner grunnlag for videre straffesaksbehandling.

Skjematisk saksflyt i volds- og overgrepssaker

Fotnoter

(forklaring på de fargede figurene)

1. Anonym drøfting med barnevernet

Denne drøftingen foregår uten at foreldrene er informert og om fatter blant annet spørsmålet om hvorvidt de skal informeres og eventuelt av hvem.

2. Melding til barnevernet

I hovedsak 4 veier inn:

- a) Melding fra offentlig instansen, kommunalt tjenesteapparat eller politi
- b) Mistanke om vold/ overgrep avdekkes i eksisterende sak. Barnevernet formulerer ny melding til seg selv basert på disse opplysningene.
- c) Melding fra fornærmede. Barn og ungdom eller deres nærmeste kan selv henvende seg.
- d) Privat melder, f eks nabo eller familiemedlemmer. Saken kan få en noe annerledes behandling da man så langt som mulig må avdekke om meldingen kan være av sjikanøs art, eller et element i en barnefordelingssak.

3. Avklaring mot melder

Hovedregelen er at meldinger om alvorlig omsorgssvikt/ vold alltid skal undersøkes. Ved evt uklarheter skal dette avklares med melder.

4. Tilbakemelding til offentlig melder

Barnevernets taushetsplikt er ikke til hinder for offentlig melder får tilbakemelding om hvorvidt meldingen henlegges eller om den undersøkes.

5. Barnevernets drøfting med politiet

Barnevernstjenesten har etter straffeloven, som alle andre tjenester, en selvstendig plikt til å anmelde straffbare forhold som dreier seg om vold og overgrep. De første drøftingen kan gjerne være anonyme for ikke å utløse politiets etterforskningsplikt før dette vurderes til barnets beste.

6. Samtykke

Barnevernstjenesten skal som hovedregel alltid søke å innhente samtykke til å kunne drøfte og samarbeide med andre relevante tjenester. I saker hvor nære personer er mulig overgripere kan det være forhold som taler imot en slik praksis, men dette skal i så fall være tydelig vurdert og begrunnet.

7. Barnevernsvedtak

Barnevernstjenestens arbeid skal synliggjøres i enkeltvedtak etter barnevernlovens bestemmelser. En beslutning om å anmelde til politiet er imidlertid ikke en administrativ beslutning og behøver nødvendigvis ikke synliggjøres i et vedtak. Hovedregelen er at mistanke om vold og overgrep mot barn alltid skal politianmeldes. Det vil følgelig kreve en grundigere dokumentasjon å unnlate å

anmelde en mistanke, enn å gå til anmeldelse. Hensynet til barnets beste kan forsvare å avvente/ utsette en beslutning om anmeldelse til en forventet konsekvens for barnet er vurdert og mulige tiltak forberedt.

8. Politiets etterforskning

Formålet med etterforskningen er også å bidra til nødvendige opplysninger i forhold til barnevernstjenestens behandling av spørsmålet om det skal settes i verk tiltak etter barneloven.

9. Politiets drøfting med barneverntjenesten

Alle volds- og overgrepssaker hvor barn er fornærmede part, eller på annen måte sterkt berørt av etterforskning eller evt bestraffelse, skal drøftes med barneverntjenesten og i hovedregelen meldes. Det er også politi- og påtalemyndighetenes plikt å hensynta barnets beste så langt det er mulig. En tett dialog og samarbeid med barnevernstjenesten, og evt andre samarbeidspartnere, er selvfølgelig helt nødvendig i slike saker.

Fokus i dette samarbeidet må være å trekke tydelige grenser for hva som er den enkeltes innsats i slike oppgaver, og å tilpasse disse til hverandre i form og tid.